

KRITIKA

Társadalomelméleti és kulturális lap

XLV. évfolyam, 9–10. szám

2015.

SZEPTEMBER–OKTÓBER

ára: 580 Ft

a tartalomról

BOLVÁRI-TAKÁCS GÁBOR

Darvas Iván levele
Aczél Györgyhez

SZIKLAI LÁSZLÓ

Raul Hilberg könyvéről

VADÁSZ JÁNOS

A „mintha”
rendszerváltozásról

AGÁRDI PÉTER

kritikája

TAMÁS PÁL

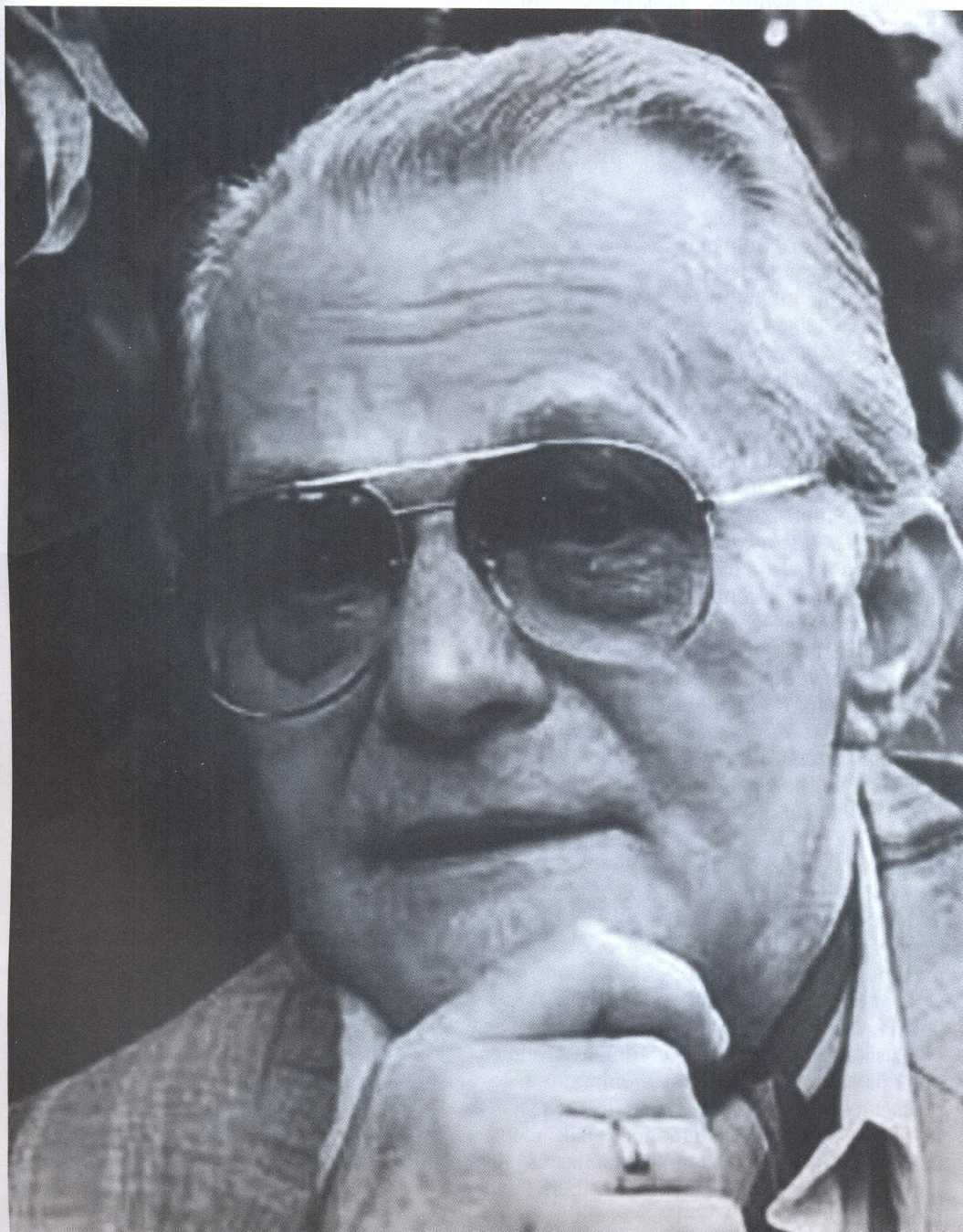
2015: társadalmi szerződés
nélkül

KÁDÁR JUDIT

írása

CRISTIAN RÉKA M.

Sütő András művei angolul

A férfi, aki aláírta a trianoni szerződést

Drasche-Lázár Alfréd, az elfelejtett író és politikus

Bár életéről csak hézagosszerű ismereteink vannak, írói munkássága pedig teljes egészében feledésbe merült, egy kismonográfiának köszönhetően kollektív emlékeztünk a nevét számon tartja annak a férfinak, aki az első világháborús vereséget követően rendkívüli követként és megbízott miniszterként 1920. június 4-én Versailles-ban másodmagával aláírta a trianoni békeszerződést.

Drasche-Lázár Alfrédot a helytörténész Kovács Lajos rövid életrajza¹ és az ő kutatásaira támaszkodó írások a magyar történelem tragikus szerepet betöltő alakjának látják, aki a karrierjét feláldozta a hazájáért, mert úgy vélte, pályájának a szerződés parafálása vetett véget. E nézet képviselői kizárólag vélelmezett nemzeti azonosságtudatával (magyar hazafi) számolnak; egyéb, például foglalkozási és osztályidentitásaival, s származását, családjá különleges helyzetéből fakadó neveltetésének szerepét azok alakulásában nem vizsgálják kellő mértékben. Úgy tűnik, az Osztrák–Magyar Monarchia idején történeteket szinte automatikusan kizárólag függetlenségi magyar szemszögből értelmező, róla szóló tanulmányok és megemlékezések nem tudtak elszakadni az elmúlt száz év, politikai rendszeren átívelő nacionalista emlékezetpolitikájának monokulturális szemléletmódjától, s így a Drasche-Lázárról megfogalmazott állítások akaratlanul is „a jelene előtt önmaga képzelt múltjába menekülő társadalom”² attitűdjét erősítik. E társadalomtörténeti megközelítésű tanulmány ezért eddig ismert portréjának kiegészítésére törekszik, s azt vizsgálja, hogy az osztrák–morva Drasche család Magyarországon letelepedett ágának sarja a Monarchia fénykorában milyen identitásokat választott magának, hiszen a választásaiban megmutatkozó értékrendszerének ismerete a korábnál komplexebb magyarzáttal szolgálhat arra, mi-

lyen pályát futott be, s miért vállalta, hogy ő lássa el kézjeggyével a békeszerződést. Bár írói működése további vizsgálatot igényel, a dolgozat kiter arra is, hogy szépirodalmi műveiben miként reflektált azokra az eseményekre, melyekből maga is kivette a részét, azaz mit gondolt az első világháború okairól és annak a politikai elitnek a háborús felelősségéről, amelynek ő is tagja volt.

Az Alfredus Arthur Béla Drasche néven anyakönyvezett fiú 1875. június 15-én született a közép-dunántúli német bányászfaluban, Dorogon. Anyai ágon magyar származású: nagypapja, tordai Lázár Jakab erdélyi nemes (1824–1895) a selmezbányai Akadémia tanára, az első magyar nyelvű erdészeti tankönyv szerzője, akinek az Osztrák–Magyar Monarchiára vonatkozó politikai nézeteiről, mely kérdésben unokájának is állást kellett foglalnia, egyelőre keveset tudni. Annyi bizonyos csak, hogy Selmezbányáról az államkincstár tulajdonába álló fogarasi uradalom igazgatójának szegődött, s mindössze hatvanegy esztendősen a Monarchia fővárosában, Bécsben halt meg. Nemességét I. Ferenc József magyar király engedélyével még 1878-ban átruházta lánya családjára,³ így vejének és (hároméves korától) unokájának hivatalos neve Drasche-Lázár nobilis de Thorda lett.

Apai ágon osztrák–morva származású: apja, Drasche Arthur valószínűleg német anyanyelvű, talán brünni születésű, az alsó-középosztályhoz tartozó műszaki értelmiségi, akit feltehetően morvaországi, Bécsben letelepedett iparmágnás rokonai, Alois Miesbach téglagyáros és annak unokaöccse, Heinrich Drasche hívhattak Dorogra a család művelése alatt álló bányához, ahol eleinte földmérőként⁴, majd bányamérnök-ként dolgozott. Miesbach 1857-ben bekövetkezett halálakor kb. 25 millió forint értékű hatalmas va-

gyonát – gyárakat, bányákat, köztük a dorogit – Heinrich Drasche örökölte.⁵

Akárcsak a magyarországi Drasche, I. Ferenc József császártól ő is nemességet, lovagi (‘Ritter’) címet kapott, s ez a Heinrich Drasche von Wartinberg lovag, akit az Osztrák–Magyar Monarchia nyugati felében „Ziegelbaron” („Téglabáró”) névvel illették, vállalta dorogi rokona Alfréd nevű fiának keresztapaságát. Gesztusa nyilvánvalóan megtiszteltetésnek számított, hiszen téglagyáraiból származó jövedelmével Heinrich Drasche, aki akkor már hatvanas éveiben járt, Drasche Arturnál jóval magasabbra, a Habsburg-monarchia gazdasági elitjébe emelkedett, azok közé a Sinák, Dreherek, Schöllerek közé, akik az arisztokrácia nyomában járva Csehországban, Ausztriában és Magyarországon egyaránt nagy kiterjedésű földbirtokot is vásároltak maguknak.⁶

Heinrich Drasche halála után fia, az expedícióról több könyvet publikáló Ázsia-kutatóként is nevet szerzett, festészettel is sikerrel foglalkozó Richard von Drasche-Wartinberg (1850–1923) vette át vállalkozásait. Ő apjánál is magasabbra jutott a nemesi ranglétrán: 1884-ben I. Ferenc Józseftől bárói (‘Freiherr’) címet kapott, tehát bekerült az arisztokráciába.

Richard Drasche báró ugyan szülővárosában, Bécs központi részén élt az Operával szemben megépült Drasche-palotában, az ún. Heinrichshofban, melynek festészeti munkáiban a Monarchia-szerte elismert Lotz Károly is részt vett, de Budapesten is építettett egy eklektikus stílusú sarokházat a Teréz körúton.⁷

Élete jelentős részében Drasche-Lázár Alfréd ennek a gazdag rokonnak, az iparmágnás Richard von Drasche-Wartinberg bárónak volt a kortársa: tizenkét esztendő, amikor annak elegáns pesti belvárosi palotája 1887-ben

elkészült. A dorogi kisfiút, aki gyerekkorát szerény körülmények között élő bányászok között töltötte, bizonyára lenyűgözhetette az elegáns épület látványja (Dorogon akkoriban csupán egyetlen egyemeletes épület volt, a bányairodáé⁸), mert később, amint tehetett, igen gondosan, esztétikai értékükre figyelve választotta ki éppen betöltött társadalmi pozíciójának megfelelő otthonait. Az üzleti életben is sikeres, de a magánéletét a tudomány és művészetnek szentelő osztrák rokona lehetett a példaképe abban is, hogy nem érte be jól jövedelmező polgári foglalkozásával, hanem íróként is érvényesülni próbált, s még az sem kizárt, hogy a hivatalnokoskodásnál számára az írás fontosabb volt.

Mivel Alfréd keresztelőjére bécsi palotájából Heinrich Drasche még a pár száz lelkes dunántúli bányászfaluba is hajlandó volt elutazni, feltételezhető, hogy ő és halála után a fia anyagilag is felkarolták a szegényebb rokont. Az ifjú Drasche-Lázár kb. 1884–1894 között az osztrák közoktatásügyi miniszter főhatósága alatt álló bécsi Theresianumban tanult, amely polgári reálgimnáziumként működött, s a Monarchia főtisztviselői utánpótlásának nevelésére szolgált. A Theresianumban, mely élete meghatározó élményének bizonyult, már kamaszként hasznos kapcsolatokra tett szert. Diáktársa például a nála egy évvel idősebb Bethlen István, Magyarország későbbi miniszterelnöke, s tanára az a magyar érületű, ugyanakkor európeai tudós, Thallóczy Lajos, aki pályafutása során a Monarchia szempontjait és a magyar nemzeti érdeket igyekezett összeegyeztetni. A bohém hírében álló férfi, aki akkoriban a közös Pénzügyminisztériumhoz tartozó bécsi Udvari Kamarai Levéltár igazgatója volt, számos, az osztrák fővárosban megfordult magyar fiatalember jövőjét egyengette; Drasche-Lázár az esetek többségében „Lajos bá-

sével párbaj- és szalonképes lett, tehát úriembernek számított.¹² Ám – bizonyára bécsi rokonai felémelkedését szem előtt tartva – ennél is magasabbra vágyott. A „hetes huszároktól” 1897-ben, mindössze három év szolgálat után, állítólag egy baleset következtében nyugdíjaztatnia kellett magát¹³: huszonnégy évesen vált ki a hadseregéből, ezután Budapestén majd Bécsben jogot tanult.

Levelezésük tanúsága szerint Thallóczy Lajosnak valószínűleg szerepe volt abban, hogy diplomája megszerzése után a fiatalember 1900-ban, Széll Kálmán miniszterelnöksége idején mint fizetés nélküli fogalmazó segéd a Magyar Királyi Miniszterelnökségre került (a fogalmazó ugyanott ekkoriban a vele egykorú gróf Klebelsberg Kunó volt). Kinevezését követően hamarosan egy Lánchídra néző, Duna-parti épületben, a budai neoreneszánsz Liphthay-palotában vett ki lakást. Akkoriban az épületet nála magasabb rangú hivatalnokok – miniszteri tanácsosok, országgyűlési képviselők – bérelték: úgy tűnik, lakhelyének kiválasztásakor karrierjének előmozdítását tartotta szem előtt,¹⁴ de döntésében talán az is szerepet játszott, hogy az első emeleti közös szalon frizeit az a Lotz Károly festette, akinek freskói a keresztapjáról elnevezett bécsi Heinrichshofot is díszítették. Ettől fogva, amint eggyel magasabb pozícióba lépett a minisztériumban, az előzőnél elegánsabb lakásba költözött.

Életrajzírója szerint 1904-ben Drasche-Lázárt „átcsalták” a cs. és kir. közös külügyminisztériumba, vagyis a Ballhausplatzra, ahol a ki-egyzés alapján növelni kellett a magyar delegáltak számát. A közös ügyek intézéséhez olyan férfiakat kerestek, akik „mentesek voltak a nemzeti elfogultságoktól”, és „szupranacionális szinten és keretekben” tudtak gondolkodni¹⁵ – a félig osztrák-német, félig ma-

gyar, Theresianumban végzett fiatal minisztériumi tisztviselőnél, aki a német és a magyar mellett angolul, franciául és olaszul is kitűnően megtanult, alkalmasabb jelöltet elképzelni sem lehetett. Drasche-Lázár helyállt, az egyévi próbaszolgálat alatt sikeres diplomáciai vizsgát tett¹⁶, de amikor Tisza István miniszterelnök hívatta, hogy felkérje bécsi munkája folytatására, kis híján eljátszotta a bizalmát. Drasche-Lázár így írta le első találkozásukat:

Éppen jelentkeztem a titkárnál audienciára, mikor ő excellenciája valamiért személyesen kijött a szobájából. Megpillantván engem, az ismeretlent, kissé türelmetlenül kérdezte fiatal tisztviselőtársaimtól, ki vagyok, mit akarok? Mikor aztán megtudta, miről van szó, vonásai kiderültek. Kezet fogott velem, és így szólt hozzám:

– Mindig örülök, ha akad fiatalember, aki külügyi szolgálatra vállalkozik és sok szerencsét kívánok önnek további pályafutásához! Azonban remélem, hogy ön nem fog úgy tenni, mint a legtöbb magyar társa és néhány év múlva megunja a dolgot. Így sohasem fogjuk elérni a létszám szerinti paritást...

Itt meg kell jegyezzem, hogy akkoriban máris nagyon megbántam, hogy a Ballhausplatz légkörébe vágyódtam [...], mert beláttam, hogy hiábavaló minden küzdelem az ott uralkodó centralista felfogások ellen, [...] Innen van, hogy a miniszterelnök úr szavaira – teljesen áthatva „honmentői hivatásom” által – nekibátorodtam és a következőket feleltem.

– Attól félek, kegyelmes uram, hogy bennem sem lesz elég kitartás arra, hogy a szolgálati időmből még hátralévő 36 esztendőm olyan miliőben töltsöm el, ahol a magyart semmibe nem veszik, megbízhatatlan elemnek nézik, a magyar törvényeket nem ismerik, de nem is ismerhetik, mert az egész házban egyetlen magyar törvény-példány sincsen, s ahol csak akkor tudnék boldogulni, ha fekete-sárgára engedném magamat befesteni!

Tisza hátralépett és rám szegezte szúrós tekintetét.

– Akkor nagyon sajnálom – mondta, kelleetlenül érintve és eléggé keményen. – Ha mindenki úgy gondolkozik, mint ön, akkor valóban nem volna csoda, ha a centralisták maradnának felül a közös szolgálatban!

Ezzel hátat fordított nekem és otthagyt a faképnél. Abból pedig, ahogyan becsapta maga mögött az ajtót, arra kellett követke-

zetnem, hogy a fenti kijelentéssel egyáltalában nem nyertem meg a kegyelmes úr rokonszenvét.¹⁷

Drasche-Lázár forrófejű megnyilatkozásából Tisza arra a konklúzióra juthatott, hogy származása és neveltetése ellenére a fiatalember inkább „királyi magyar”, mint „császári és királyi osztrák-magyar hazafi,” s magatartása valóban arra enged következtetni, hogy a családi hagyományból, bár osztrák rokonaihoz hasonlóan monarchiapárti, anyai nagyapját követve a magyar identitást választotta, és ifjúként nem volt mentes a „nemzeti elfogultságoktól”. E kilengését a feltörekvő ifjú hivatalnok minden bizonnyal korrigálta: hamarosan sikerült visszanyernie az általa nagyra becsült, példaképének tekintett Tisza István bizalmát, akinek második miniszterelnöksége idején, 1913 októberétől a miniszteri tanácsosi cím és jelleg adományozásával tordai Drasche-Lázár Alfréd a Magyar Királyi Miniszterelnökség I. elnöki osztályának miniszteri tanácsosa lett¹⁸, tehát immár az ötödik fizetési osztályba tartozott, és méltóságos úrnak szólították. Ügykörébe tartozott többek közt „Ő Felsege legmagasabb kéziratának és elhatározásainak nyilvántartása”, valamint „a miniszter-tanács elé terjesztendő miniszterelnöki ügyek előkészítése” – munkaköre alapján nyilvánvaló, hogy polgári származása ellenére már 38 éves korára bejutott a politikai elitbe.

A háború idején, 1915-ben Tiszától megbízást kapott a miniszterelnökség sajtóosztályának vezetésére is. Feladatköre nem merült ki abban, hogy az uralkodó és a miniszterelnök részére „a budapesti s vidéki, úgy magyar mint idegen nyelvű lapokból kivonatos szemlét” készítsen; munkájának cenzoriális jellegét támasztja alá, hogy az ő dolga volt a teljes magyar napisajtó termékeinek általános ellenőrzése és „a sajtóügy tekintetében a kormány szempontjából szükséges teendőknek” közvetítése is.¹⁹

Úgy tűnik, a theresianumi diákból feladatához hű tisztviselő vált: az őszirózsás forradalom idején elfogadta a Károlyi-kormány kinevezését az önálló magyar külügyminisztériumhoz, amelynek újjászervezésével államtitkári beosztásban bízták meg. A tanácskormány megalakulását követően Kun Béla 1919 júliusában 93 társával együtt elbocsátotta a külügyből (azaz a „Külügyi Népbiztosságról”)²⁰, ezt követően többek, köztük a gyár- és bányatulajdonos Chorin Ferenc

tyám” megszólítású és Frédiként aláírt, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában őrzött 15 levele alapján az egyik védenca éppen ő lehetett.⁹

Sikeres érettségijét követően a szorgalmas ifjú előtt megnyílt a katonai pálya: a „Vilmos császár huszároknak” nevezett, Bécsben állomásozó német-poroszs cs. és kir. 7. huszárezred tartalékos hadnagya lett. 1913-ban megjelent első elbeszéléskötete „Nero” című, önéletrajzi vonatkozású, Bécsben játszódó humoros és önironikus novellájában a narrátor így jellemzi ekkori önmagát:

Még nagyon fiatal voltam. Olyan fiatal, hogy a világ legelőkelőbb emberének, társadalmi rendszerünk legfontosabb tényezőjének a huszártisztet tartottam. Abban az időben volt, mikor sok évvel ezelőtt, mint egy éves önkéntes az akkor Bécsben állomásozó ...-ik huszárezrednél szolgáltam. Szép magyar ezred volt s benne, mint hadnagy szolgálni: ez volt akkori vágyaim netovábbja.¹⁰

A közös hadsereg tisztjeként immár az Osztrák-Magyar Monarchiát fenntartó, kulcspozícióban lévő, „centripetális” tényezőnek tekintett társadalmi csoportok egyikéhez tartozott (az arisztokrácia és az állami bürokrácia mellett),¹¹ és a tiszti kardbojt megszerze-

